

LELKISÉGI KÖZÖSSÉGEK MINT A SZAKRÁLIS KOMMUNIKÁCIÓ MEGVALÓSULÁSÁNAK SZÍNTEREI

A vallási közösségek társadalmi kommunikációban való részvételét vizsgálva mindig konkrétan létező és kommunikáló intézményeket, vagyis az egyházakat¹ lehet csak vizsgálat tárgyává tenni. Az egyház társadalmi kommunikációja három fő szinten² zajlik. Az első szintér az, amikor az egyház a társadalmi kommunikáció résztvevőjeként tevékenykedik a társadalmi kommunikáció különböző szinterein. A második esetben maga az egyház jelenti a társadalmi kommunikáció egy sajátos szintjét. A harmadik pedig az a szintér, ahol a transzcendenssel kapcsolatos kommunikáció zajlik, ez a szakrális kommunikáció szintere. Az első két szintéren történő megnyilatkozások, események adják az egyház(ak) közéleti kommunikációját. A két szintér vizsgálatával az egyház(ak) nyilvános jelenlétét lehet leírni. A harmadik szintéren zajló események, cselekmények azt mutatják meg, hogy az egyes felekezeten belül hogyan alakultak, és alakulnak a transzcendenssel való kapcsolattartás módjai, akár az egyéni, akár a közösségi kommunikációs formákat vizsgáljuk. A három szintér közül sajátosságánál fogva a szakrális szintér az, ami a legkevésbé nyilvánosan működik, emiatt az itt folyó kommunikációról, kommunikatív megnyilvánulásokról alig-alig tudunk valamit. Pedig az itt folyó kommunikáció az, ami a másik két szintéren zajló folyamatokra is komoly befolyással bír. A szakrális kommunikáció szintéren belül valósulnak meg ugyanis azok a kapcsolatok, amelyek az emberek (hívők) közössége és az Isten közötti kommunikációt jelentik. A keresztény egyházak számára létfontosságú, hogy azokra a hatásokra is figyeljenek, amelyek az ezen a szintéren bonyolódó, aktivizálódó kommunikációt jellemzik.

A késő-modern társadalomban a közösséghez tartozás egyre problémásabbá vált, az individualizmus nemcsak az egyéni életutak alakulásában, de a közösségek kialakulásában, fenntartásában és a közösséghez kapcsolódásban is komoly problémát jelent. A közösségek azon túl, hogy segítik a társadalom különböző szinterein való eligazodást, bizonyos felmerülő kérdésekre adandó válaszok

---

¹ Megállapításaim, elemzéseim, és hivatkozott irodalmak a keresztény egyházakra és vallásra vonatkoznak.

² HORÁNYI-SZILCZL 2001.83. A szintér fogalma a kommunikáció participációs felfogása szerint nem a fizikai térrel van kapcsolatban, ennél sokkal összetettebb. A szintér nem földrajzi értelemben értendő, hanem olyan közegként, amelynek minden eleme (tér, idő, felkészültség) fontos a kommunikációs esemény megvalósulásának szempontjából. A szintér tehát olyan környezet, ahol maguk a kommunikatív aktusok végbemennek. „A kommunikációs szinterek ágensek és felkészültségek olyan strukturált aggregátumai, amelyekben érvényesek bizonyos intézmények (kódok) (és mások nem), a szintér strukturáját pedig az ágensek és a felkészültségek elérhetősége adja” (BÁTORI-HAMP-HORÁNYI 2007)

mege erősítésében is komoly szerepet tölthetnek be. Fokozottan igaz ez a vallási közösségekre. Magyarországon a rendszerváltozás után egyre több vallásos mozgalom és közösség jelent meg, és a néhány évvel korábban működő csoportok is megerősítették pozícióikat.³

A társadalmi elfogadottság, legitimitás szempontjából a rendszerváltozás magyarázatot adhat arra, hogy miért szaporodtak meg vallási közösségek Magyarországon, de egy másik, sokkal dominánsabb ok is közrejátszik abban, ami ezeknek a közösségeknek a megerősödéséhez vezetett. Erre reflektál Jürgen Habermas azokban az írásokban, amelyek első állomásának Habermas nagy sajtóvisszhangot kapott és elhíresült beszéde tekinthető. Habermas a német könyvkiadók és könyvkereskedők békedíjának átadási ünnepségén Hit, tudás-megnyitás⁴ címmel tartott előadásában azt fogalmazta meg, hogy a modern államnak is szüksége lehet a vallás nyelvén megfogalmazott állításokra, mert ezek képesek arra, hogy behozzanak a szekuláris diskurzusba „elfelejtett, de implicit módon hiányolt tudás megmentő” megfogalmazásokat. Korábbi írásaiban a vallásnak a társadalom perifériájára szorulását jósolta. Habermas szerint a szekularizált világban az egyházaknak az a feladata, hogy értelmező közösségek legyenek, amelyek felvállalják az élet értelmére vonatkozó kérdések diszkusszióját. Habermas a vallási hagyományokat azért tartja fontosnak, mert a vallási hagyományokban elraktározódott vallási tudás alkalmas arra, hogy választ adjon az embereknek saját életük élésének problémáival kapcsolatban felmerülő kérdéseire (elhibázott élet, társadalmi problémák, félresikerült egyéni élettervek).⁵ Niklas Luhmann szociológusként ugyanerre a következtetésre jut, amikor azt mondja, hogy „... bár a vallás adta válaszok – amint már láttuk – sem mentesülnek minden kívülről megfigyelhető kommunikáció kockázatától, attól, hogy a megfigyelő azonnal felismeri rajta az adott valláshoz való kötődés vakfoltját, ám ez nem teszi semmissé a vallásos kommunikáció egyik legfontosabb funkcióját: az élet értelmére vonatkozó (nem is olyan magától értetődő) kérdés ébrentartását.”⁶

A lelkeségi mozgalmak, kisközösségeknek búvópatakként vannak jelen az egyházak és a társadalom életében, de kohéziós erejük ennél sokkal nagyobb. Ebben a dolgozatban egy olyan – a katolikus egyházhoz tartozó – ám egyre több református és evangélikus közösséget is elérő – mozgalomról írok, amelynek működése értelmezésem szerint egyértelműen a szakrális kommunikáció szintéréhez köthető. Ennek a mozgalomnak a dolgozatban történő bemutatásával az a célom, hogy felhívjam a figyelmet arra, hogy a szakrális kommunikáció színterén működő közösség milyen hatással lehet (vagy lehetne) az egyháznak a másik két színtéren zajló sokszor kritizált kommunikációjára.⁷

---

³ Illyés Szabolcs doktori disszertációjában az új katolikus mozgalmakról ír, elemezve ezek kialakulásának társadalmi és politikai hátterét, aztán a mozgalmak vallási értékműködésben való értelmezését végzi el (ILLYÉS 2008)

⁴ HABERMAS 2001.

⁵ HABERMAS 2002.

⁶ LUHMANN 1999. 196.

⁷ A kritikával kapcsolatban lásd ACZÉL 2008, GONDA 2008, TOMKA 1996.

„Posztmodern felé hajló társadalmunkban az egy egyház egységét felváltja a sok kis közösség sokfélesége. Ez a közösségek újfajta kommunikációját és az „egység” fogalmának újragondolását igényli” – ezzel a provokatív kijelentéssel kezdte Máté-Tóth András előadását 1999 októberében a *Más-kép* konferencián.⁸ Előadásában röviden ismertette Peter Sloterdijk holland filozófus gondolatmenetét, aki opus commune-nak nevezi a társadalmak közösségi meghatározottságát. „Mihelyt magasabb szinten szétesik az opus commune, az emberek csak kisebb egységekben regenerálhatják magukat” – állítja a szerző.⁹ A másik irodalom, amelyre Máté-Tóth reflektál előadásában, az Gerhard Schulze *Élménytársadalom* című munkája, amelyben Schulze azt a folyamatot mutatta be, ahogyan a késő-modern társadalmakban a társadalmi és kulturális környezet változásai következtében a mindennapi élet irányításában előtérbe kerültek az esztétikai szempontok, az élmények. Az élménypiac a mindennapi életet befolyásoló tereppé vált. Az élmény – érvel Schulze – azért vált kulcsfontosságúvá a mindennapi élet bonyolításában belül, mert az egyének számára cselekvéseik fő viszonyítási pontjává vált. Ezekben a társadalmakban élő emberek nagy része ugyanis úgy próbálja meg életét alakítani, hogy folyamatosan kellemes, intenzív élményekre tegyen szert. Az emberek az élmények megszerzésének, elérésének érdekében tevékenykednek.

A két könyv, és a könyvekben megjelent két gondolat a közösség válsága és az individualizmus felerősödése mentén kapcsolódik össze, hiszen ahogy Máté-Tóth fogalmaz nemcsak társadalmi, de „az egyházi szférában is egyre csökken az egészért érzett felelősség, az egész egységének a gondolata”.¹⁰ Ezt bizonyítja az a változás, amelyet az egyéni vallásosságban a barkácsoló, vagy válogató vallásosság fogalmával jeleznek a kutatók, hiszen ennek lényege pontosan a saját élményszükséglet kielégítése.¹¹ És ugyancsak az individualizmus romboló jellegét hangsúlyozza Jean Varnier, akinek saját közösségéről, a Bárkáról írt könyvében olvashatjuk: ... „a közösségbe és a hagyományos értékekbe vetett bizalom elvesztése arra ösztönzi az embereket, hogy ádáz individualizmusban éljenek: örökös harcban azért, hogy feljebb kapaszkodjanak a társadalmi siker létráján, és elegendőek legyenek önmaguknak”.¹²

Máté-Tóth szerint „az egyház vezetése érzékeli és kezelni próbálja azt a törésvonalat, ami a nagy egész politikai egysége és a kis részek élménycentrikus individualizmusa között húzódik”. Máté-Tóth pesszimista hangot üt meg idézett tanulmányában, és arra a megállapításra jut, hogy „az egyháznak meg kell birkóznia azzal a problémával, hogy hagyományos egységteremtő gyakorlata, sőt az egyház egységéről vallott hagyományos tanítása az élménytársadalom posztmodern viszonyait már nem képes kezelni”.¹³ Wolfgang Huber inkább az egyházak felelősségét emeli ki, amikor annak a véleményének ad hangot, hogy az egy-

⁸ A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézete és az Evangélikus Hittudományi Egyetem közös konferenciája 1999. október 28–29. A konferencia előadásait tartalmazó kötet: SZABÓ-TOMKA-HORVÁTH (szerk.) 2000.

⁹ SLOTERDIJK 1995 CIT MÁTÉ-TÓTH 2000. 160.

¹⁰ MÁTÉ-TÓTH 2000. 161.

¹¹ BERGER 2004, TOMKA 1986.

¹² VARNIER 1995.16.

¹³ MÁTÉ-TÓTH 2000. 164.

házak nagyon fontos szerepet tölthetnek be az individualizmus és a közösségi lét közötti közvetítésben.¹⁴ Bár részben egyetértek Máté-Tóth András véleményével, mégis inkább a bizakodás felé mozdulnék el a közösségek/individualizmus vitában, és osztoz Huber véleményét, aki szintén bizakodó, bár feltételes módon fogalmaz („tölthetnek be”).

A II. vatikáni zsinat óta a katolikus egyház életével, vallásgyakorlatával kapcsolatban egyre többször lehet olvasni a közösség, és a kommunikáció fontosságáról. Az egyház lényegéhez tartozik, hogy élő, látható szeretet-közösség legyen. A közösségben valósul meg az egyház küldetése. A II. Vatikáni Zsinat óta eltelt időszakban az egyházi diskurzus egyik legizgalmasabb kérdése az volt, hogy hogyan értelmezhető Isten kommunióként (közösségként), és hogyan bontakozik ki ez a kommunió az emberek közötti kapcsolatokban.¹⁵ Ezért vált fontossá annak a kérdésnek a kihangsúlyozása, hogy vajon a kommunikációs folyamatot lineárisan, mechanisztikusan, a közlőnek a befogadó felé irányított közléseként kell-e értelmezni, vagy egészen más feltételekkel. A más feltételek szerint megfogalmazott kommunikáció a közösség kialakulására vonatkozik. A kommunikációs eszközökről közzétett zsinati határozat a kommunikációt a kapcsolatteremtés felől határozza meg. Eszerint a „kommunikáció több mint gondolatok közlése és érzelmek jelzése. Legmélyebb szintjén saját magunk ajándékozása a szeretetben. A kommunikációt a teológusok nem a modern információs technika terminológiája szerint, hanem a szó etimológiájából kiindulva a *communis*, *communio* – a „vele-lenni”, „együtt-létezés”, az „együtteség a szeretet” kifejezés alapján értelmezik. „A *communio*, *communitas*, *communicare* kifejezések alaki hasonlósága, tartalmi párhuzamai alapján következtetéseket vonnak le a keresztény kommunikáció sajátosságait illetően. Eszerint a keresztény istentisztelet szakramentális része, és az egyház lényegi feladatára, küldetésére utaló üzenetátadás, vagyis a *communio* és a *communicatio* egymáshoz igen közel álló jelentéstartalmat tükröznek.¹⁶ A kommunió, a közösség cselekvésből születik, amely közösséget hoz létre. Ennek csak akkor van értelme, ha a kommunikáció nem közlésként, az embernek önmagáról mások számára adott jelzésként értelmeződik. A közösség a közösséget teremtő kommunikáció előfeltétele, de gyümölcse is. A kommunikáció ilyenfajta értelmezését csak az tudja elfogadni, aki számára a közösségalapú teológiában az a kiindulópont, mely szerint a legtökéletesebb közösség maga a Szentháromság. Isten háromsága egyesülés, találkozás, egy állandó párbeszéd által létrejövő egység.¹⁷ Egy olyan *communio*, amely egy egymással kommunikáló háromságban/hármasságban jön létre.

A fentiekben a közösségről leírtak egy nagyon szűk réteg számára ismertek és elfogadottak csupán. Hogy ez mennyire így van, azt bizonyítja az a 2007–2008-ban készült 1000 fős mintás reprezentatív kutatás, amelyet a Pécsi Tudományegyetem OTKA kutatócsoportja készített. A kutatás a „Vallások és egyházak az Egyesült Európában” címet viselte, és annak feltérképezésére vállalkozott, hogy az uniós

¹⁴ HUBER 2002. 15.

¹⁵ KISS 2001. 202.

¹⁶ KÁDÁR VÖ 1993. 258.

¹⁷ BOROSS 1995, KOZMA 2000.

csatlakozás után milyen vélemények és válaszok mentén gondolkodnak az emberek ma az egyházakról és vallásokról Magyarországon.¹⁸ Az egyház és társadalom kapcsolatát firtató kérdéscsoport első kérdései az egyházak önértelmezéseit tartalmazták. Több meghatározás szerepelt a katolikus egyház önazonosságát meghatározó II. Vatikáni Zsinat megfogalmazásai közül, köztük kettő is tartalmazta a „közösség” kifejezést. Az egyik kijelentés szerint „Az egyház szeretetközösség”, a másik szerint „Az egyház az apostoli közösség utóda”. Az első kijelentésre 1000 válaszadóból mindössze 705 válaszolt a kérdésre. Ebből mintegy harmaduk egyetértett a megfogalmazással, 17% részben igen, részben nem, és 7,8% nem értett egyet. A második kijelentésre 576 fő válaszolt, 63,2%-uk egyetértett, 21,9%-uk részben igen, részben nem, és 14,9% nem értett egyet.

A válaszokkal való egyetértésben leginkább az volt a meghatározó, hogy ki milyen viszonyban van saját egyházával, vagyis a vallásosság mértéke döntő volt abban, hogy ki hogyan viszonyult a kérdéshez. Ahogy a fejezetet kommentáló Bokor Tamás megállapítja, „az egyház önértelmezésének nyelvezete médiumként működik, amelynek révén a hit közvetítése történhet és történik – az önértelmezés valódi forrása azonban nem a szavakban rejlik, hanem a hívek közösségében.”¹⁹ A kérdőív ezen részének kiértékelése alapján az a következtetés vonható le, hogy a II. Vatikáni Zsinat önértelmezései leginkább teológusok, a keresztény értelmiségi réteg számára ismert kifejezések, de a laikus hívők számára kevésbé elfogadottak.²⁰ Ugyanakkor egy pozitív olvasata is van a kérdéscsoport adatainak, mégpedig az, hogy az egyházhoz formálisan tartozók (az egyház tanításai szerint vallásosak) körében a fenti két állítás magasabb arányban ismert, és elfogadott, mint a teljes mintában lekérdezettek között. Az egyház tanítása szerint vallásos katolikus válaszadók²¹ 89% százaléka ért egyet azzal az állítással, hogy az egyház szeretetközösség, és 80%-uk azzal, hogy az egyház az apostoli közösség utóda.²²

A szakrális színteret meghatározó kommunikációs formák, csoportok működésével kapcsolatban is elég szomorú adatok születtek.²³ Ha az egyház nyilvános színterein való jelenlét sikerességét vizsgáljuk, akkor eléggé lehangoló képet kapunk ezen közösségek ismertségével kapcsolatban. A lelkiségi mozgalmak közül talán a legkevésbé ismert mozgalom/közösség a Házás hétvége. Még az egyház belső nyilvánosságában sem igazán ismert, a külső, társadalmi nyilvánosságban pedig csak elvétve jelennek meg ezzel kapcsolatban hírek, tudósítások.²⁴

¹⁸ KORPICS-WILDMANN 2010.

¹⁹ BOKOR 2010. 179.

²⁰ Vö. BOKOR 2010. 178.

²¹ Csak a katolikus válaszadókon belül lehetett szignifikáns összefüggéseket feltárni ezen kérdésekkel kapcsolatban.

²² KORPICS-WILDMANN 2010. 169–172.

²³ KORPICS-WILDMANN 2010. 237–244.

²⁴ Egy reprezentatívnak korántsem nevezhető internetes böngészés eredményeképpen (2011. január) a következő gyors statisztika vonható le: A házás hétvégéről megjelenő hírek 99 százaléka plébániai honlapokon, a házás hétvéges saját honlapján, illetve az egyház belső színtereihez tartozó médiumokon jelenik meg. Egyetlen kivételt találtam, ez pedig az *Új Nő* című magazin (havilap) válásról szóló számában volt, ahol a családterápia lehetséges módszereként írtak a Házás Hétvégéről. (<http://www.ujno.sk/images/htm/2003/03021.htm>)

*A Házás Hétvége HH*²⁵ (ang. *Marriage Encounter, ME*): a házasság ápolásával foglalkozó lelkeségi mozgalom. A házassági közösség ill. a papok, szerzetesek közösségük iránti hivatásának megújításával és újjáélesztésével, a személyes kapcsolat elmélyítésével kíván közreműködni az egyházi élet megújításában. Ezt a célt a hétvégi találkozón három házaspár és egy pap munkaközösségének irányításával kettesben való együtt gondolkodás és bizalmas beszélgetések sorozata szolgálja. A mozgalom lelkesége a házasság szentségében gyökerezik, amit a házastársak a kegyelem forrásaként és sajátos küldetesként fedeznek fel. A kezdeményezés Gabriel Calvo SJ spanyol családi lekipásztor nevéhez fűződik, aki 1953-ban Barcelonában házassági szemináriumot kezdett. Mozgalomként ennek ellenére az USA-ban terjedt el, ahol a HH módszereit Chuck Gallagher fejlesztette ki. Amerikából 1972 pünkösdjén Suenens bíboros és Guido Heyrbaut lekipásztor révén vette át a -t Belgium, majd onnan fokozatosan egész Európa. Magyarországon 1983-ban tartottak először HH-t NDK-beli, majd osztrák házaspárok és papok közvetítésével, innen a Vajdaságba, Kárpátaljára, Szlovákiába, 1998: Erdélybe terjed tovább a mozgalom. Nemzeti vezetőségét (egy pap és egy házaspár) 3 évenként választják²⁶. A Házás Hétvége mozgalom honlapján a mozgalomra vonatkozó meghatározás inkább a cél felől határozza meg önmagát: „A Házás Hétvége a szentségi házasságban élő házaspárok, valamint papok és szerzetesek számára nyújt megújulási lehetőséget, hogy kapcsolataik nyitottá, új, dinamikus és a szentségeket a hétköznapiakban is megélő szeretetelli kapcsolattá váljanak.”²⁷

A Házás Hétvége lelkeségi mozgalom 2009 októberében ünnepelte hazai történetének 25 évfordulóját. Erről az eseményről tudósítást jelent meg a Magyar Kurírban, a Hír TV-ben, és néhány regionális lapban, viszonylag kismértékű volt tehát a nyilvánosságban való megjelenése. Persze, mondhatjuk azt, hogy ez a mozgalom hibája, miért nem gondoskodott/gondoskodik nagyobb nyilvánosságról? Ha a mozgalomhoz tartozók statisztikája felől közelítünk a mozgalom leírásához, akkor ezen számadatok alapján akár nagyobb nyilvánosságot is elvárhatnánk. Magyarországon és a magyar nyelvterületen közel 6000 házaspár, és 300 pap tartozik a mozgalomhoz, ki szorosabban, ki bizonyos távolságot tartva. A mozgalomhoz tartozó közösségek működése Budapesten, és vidéken eléggé eltérő. Míg a Budapesthez tartozó HH-sok egy plébániához kapcsolódóan szervezik találkozóikat, programjaikat, addig a vidéki régiók csoportjai az első hétvége után együtt maradnak.²⁸ A havi találkozók programja, tematikája változó és szerteágazó, de a legfontosabb, hogy mindig a házastársi kapcsolat kerül előtérbe. A szervezet önfenntartó, adományokból és egyéni befizetésekből működik. A hétvégeket mindig egy-két házaspár és egy pap (szerzetes) tartja. Az ők „kép-

²⁵ Rövidítése HH – mind a külső, mind belső megnevezés számára ez az elfogadott

²⁶ Forrás: Magyar Katolikus Lexikon.

²⁷ Forrás: www.hazashetvege.hu

²⁸ Természetesen ez is nagyon sok mindentől függ. A résztvevők lakhelyétől, elfoglaltságától, közösségi elkötelezettségétől. A valóságban a hétvégét általában 10–12 házaspár végzi el együtt, és ebből az elmúlt évek statisztikái szerint 4–5 pár marad együtt. Az évek múlásával előfordul az is, hogy két kisebb létszámú csoport egyesül.

zésük" szintén hétvégi „tréningeken" és workshopokon, team-napokon történik. A szervezetben senki nem kap fizetést, minden résztvevő önkéntes alapon dolgozik. Az önkéntesség valójában az elkötelezett házaspárok küldetésstudatából táplálkozik.

Ahogy dolgozatom bevezetőjében már írtam, nagyon fontosnak tartom ezen közösségek működését, nemcsak a szakrális szintéren, de az egyház által „használt" másik két szintéren való megjelenésben is. Ahhoz, hogy pontosan lehessen látni, hogy mi is történik a mozgalomban, azt a kérdést kell tisztázni, hogy mitől tartható a házasság hétvégés közösségeken belül bonyolódó kommunikáció szakrális kommunikációnak. Ezzel kapcsolatban három fontos tényezőről kell szót ejteni: az első a mozgalom szakrális mivolta, a második a mozgalom kommunikációs sajátossága, a harmadik pedig a közösségnek a kommunikációban aktívizálható felkészültség előállításában betöltött szerepe. A leírtak reményeim szerint megválaszolják a fő kérdést: a házasság hétvégéhez tartozó házaspárok kommunikációja szakrális kommunikációnak tartható-e?

Katolikus házaspárok esetén a meghívás egyik feltétele, hogy a házasság szentségi házasság legyen.²⁹ Ha a szakrális kommunikáció felől vizsgáljuk ezt a feltételt, akkor mind az egyén, mind a közösség szempontjából fontos megállapításokat vonhatunk le. A kommunikáció alapjául és céljául szolgáló közösségnek a fenntartásában és működtetésében fontos szerephez jutnak a szentségek mint kommunikációs formák. Gánóczy Sándor a szentség mibenlétét teológusként a kommunikáció felől határozza meg. Saját bevallása szerint nem azért folyomodik ehhez az értelmezéshez, mert a kommunikáció divatos és a mai kor egyik legjellemzőbb vívmánya, hanem ezért, mert „maga a vallás kommunikatív viszony éppúgy az ember és az istenség, mint ember és ember között. A kereszténységre különleges módon érvényes egy ilyen meghatározás, hiszen istenhite a háromságban egyesülő és egy Istenbe vetett hit, azaz szerinte Isten egyedülálló csereviszony, amelyben az Atya, a Fiú és a Lélek örök és kölcsönös önközlés és önatadás alanyai. Hozzá hivatottak hasonulni a hívek egyéni, egyházi és szentséget ünneplő magatartásukban. A szentségi kommunikáció evilági analógiája annak, ami Istenben magában történik."³⁰

A szentségek szerepét, funkcióját a kommunikációelmélet háromszög modellje alapján (adó-vevő-közvetítő) is lehet értelmezni. A zsinati megnyilatkozások az adó-vevő kérdést állítják a középpontba, több helyen is tárgyalva a kettő viszonyát. Mi egy szentség funkciója, ha egy kommunikációs rendszer eseményeként tekintünk rá? A modell két háromszögből áll, amely arra utal, hogy minden szentségi történésnél kettős kommunikációs rendszer lép életbe. A viszonyok a jelek (signum) és az általuk jelölt titokzatos valóság (res) szintjén jönnek létre. Mindkettő a vevőre, a hívőre, a szentség címzettjére mutat, aki a rendszer két találkozási pontjában (signum-res) áll. A kommunikációs modell alkalmazásával vizuálisan is megjelenik a hagyomány közvetítése: a szentségek az ember üdvös-

²⁹ A meghívás megtételekor természetesen ez a feltétele az egyházi esküvő (a szentség kiszolgáltatása) meglétére vonatkozik. Az, hogy a házasság megélése mennyiben szentségi (ezzel kapcsolatban lásd LAFONT 2007. 242–246), azt nem a meghívó fél ítéli meg.

³⁰ GÁNÓCZY 2001.

ségét szolgálják. A szentségi kegyelemközvetítésnek és az ezt hordozó rítusnak az a célja, hogy elérje az embert, a hívőt. Az egyén nem elszigetelten helyezkedik el a csúcson, hiszen egy közösség tagja, amely közösség komplex kommunikációs rendszerként értelmezhető. A közösség felel a közvetítő közegért azáltal, hogy felkészültségeket és szabályokat állít elő, megadja az értelmezési kereteket, de szabad teret is biztosít a kreatív változtatásnak.³¹ Korábban a szakrális kommunikációt úgy határoztuk meg, hogy az a transzcendenssel való kapcsolattartás színtere, a házasság szentsége pedig egy olyan kommunikációs forma, amely keretet ad ennek a házastársi kommunikációnak, minden egyes elemében átminősíti azt.

A szentségi házasság megléte az a vonás tehát, amely a mozgalmat a szakrális kommunikáció színtéréhez köti. Ha a házasság szentségére vonatkozó dogmatikai, teológiai meghatározásokra vagyunk tekintettel³² ezekben a leírásokban legelőször is azzal kell szembesülnünk, hogy a házasság szentségére vonatkozó teológiának, a szentséggel kapcsolatos állásfoglalásnak hosszú története van, és a hagyományban erre a szentségre vonatkozóan az egyes időszakokban más és más voltak érvényben.³³ A Vatikáni Zsinat nemcsak az egyház öndefiníciójával kapcsolatban hozott új meghatározásokat, de az egyház és társadalom, egyház és emberek közötti viszony újragondolásában is. Az újítások között az egyik figyelemreméltó változás éppen a házassági kötelékre vonatkozik. A *Lumen Gentium* a keresztény házasságot az egyház legkisebb gyülekezeti formájaként határozza meg (LG 11). A házasság szentsége a házasságkötés liturgiájában valósul meg, és a felek kölcsönös kifejezésével megkötött szerződés, amelyet a házastársak Isten és a közösség előtt szentesítenek esküjükkel.

„A Házasság Hétvége, és az feleségemmel folytatott mély beszélgetések rádöbbenettek, hogy tulajdonképpen húsz év óta nem hallgattam meg őt. Természetesen appercipiáltam a szavait, kommunikáltunk egymással, de szavainak igazi üzenetét nem fogtam fel.”³⁴ A rövid idézetből is kitűnik, hogy a meginterjúvolt személy a házastársi kapcsolat megélését, problémáit legtöbbször a kommunikációval hozza összefüggésbe (beszélgetés, meghallgatás, kommunikálás, szavak, üzenet). A Házasság Hétvége fő célja a házastársak közötti kommunikáció javítása, megújítása.³⁵ A kommunikációs készségfejlesztés, a kommunikációs tréningek divattossá váltak Magyarországon is, főként különböző szervezetekben. Míg Amerikában a házaspárok házasságuk javításának érdekében tréningekre, konferenciákra, pár-

---

³¹ GÁNÓCZY 2006. 275–283.

³² Doktori dolgozatomban a vallás és kommunikáció viszonyáról írtam a zarándoklat jelenségének értelmezésén keresztül. Itt többször kitérek arra az álláspontomra, hogy miért kell beemelnünk kommunikációs vizsgálatokba teológiai írásokat, és definíciókat (lásd KÖRPICS 2009) Ezzel kapcsolatban különösen lásd SCHULTZE 2005.

³³ Ezzel kapcsolatban lásd BEINERT 2004, GÁNÓCZY 2006, LAFONT 2007, VORGLIMMLER 2006.

³⁴ BODNÁR 2007. 73.

³⁵ A hétvégéken elhangzó „bevezetőket” nem szakemberek, nem pszichológusok írják. Ugyanakkor a mozgalomban dolgozó önkéntesek nagyon sok munkát fektetnek abba, hogy ezek a hétvégék valójában alkalmasak legyenek a változások előidézésére. A kommunikációkutatók közül talán elég Paul Watzlawick-ra utalni itt, aki a családon belüli kommunikációt vizsgálta (WATZLAWICK-WEAKLAND-FISCH 2008).

terápiára járnak,³⁶ addig itthon alig-alig találunk példát arra, hogy valaki házasságát, annak kommunikációs hibáit külső segítséggel, ilyen típusú tréningekkel próbálná megoldani.³⁷ „A Házasság Hétvége lelkiség megtanítja beszélgetni a házastársakat: megosztani a másikkal önmagukat, érzéseiket, gondolataikat. Egyetlen hétvége alatt megtanulhatnak alapvető kommunikációs technikákat, és katartikus élményként élhetik meg ennek felszabadító erejét. Az az intimitás, szeretetközösség, amely testi egyesülésükben megvalósul, a beszélgetésben is benne lehet.”³⁸ Thorday Attila³⁹ a mozgalmat szintén a kapcsolatok megújítása felől határozza meg, abban látja a mozgalom különlegességét, hogy a házaspárok csakis együtt vehetnek ebben részt.

HH-s szóhasználat szerint⁴⁰ az egymás számára való jelenlétnek három útja (kommunikációs szóhasználat szerint három csatornája) van: a dialógus a szellemi, a szexualitás a testi, az imaélet pedig a lelki önátadás útja. A HH-ban használt közkeletű metafora szerint a házastársi kapcsolat olyan, mint egy háromlábú szék, amelynek egy-egy lába a fentiekben említett három kapcsolati forma, a szék támlája pedig a közösség, amely biztonságot ad. A házaspárok az alapozó hétvégén szembesülnek azzal, hogy ezek a csatornák mennyire „bedugultak”, mennyire korrodálódtak házasságuk együtt töltött éveit alatt, és útmutatást, segítséget kapnak ahhoz, hogy hogyan is lépjenek tovább. A három „széklábról”, ezek sutaságáról, a nehézségekről kapnak a párok vallomásokot olyan házaspároktól, akik már évek óta élnek és gyakorolják a kommunikációnak ezt a három útját. A hatás azért olyan mély és sokáig ható, mert minden pár magára ismerhet ezekben a történetekben, minden pár legalább egy olyan vallomást hall a hétvége során, amellyel azonosságot tud vállalni. Az idegenből, a kívülállóból ismerős lesz, a házastársi kapcsolat, konfliktus olyan mélységeibe tekinthetnek be a párok, amely szinte példátlan még az egymással jó barátságban lévő „civil” házaspárok között. Ez a megosztás lesz a későbbiekben közöttük kialakuló közösség alapja. Mindenki csak úgy válhat jó kommunikátorrá, ha ebben különböző gyakorlatokat, tréningeket végez, illetve ha egy impulzus után tudatosan törekszik arra, hogy megváltoztassa addigi kommunikációs szokásait. A hétvégén elkezdődik a gyakorlás. A párok gyakorlati és módszertani segítséget kapnak ahhoz, hogy megtanuljanak „dialógust” írni, hogy felismerjék érzelmeiket, és hogy megmerjék osztani ezt egymással. A hétvége fontos történései a házastársak között zajla-

³⁶ Ezzel kapcsolatban lásd CHAPMAN 2009, GRATCH 2007, ROGERS 2003.

³⁷ Ezt a kijelentés kissé árnyalni kell, hiszen számos városban van már lehetőség arra, hogy a válságban lévő házaspárok szakmai segítséget kapjanak. Pécsen Székely Ilona ferencesrendi nővér hozta létre a Megújulás Családtérapiás Központot, ahol párterápiákat is tartanak, és több nagyvárosban vannak már olyan pszichológusok, akik párterápiával foglalkoznak. A család problémái egyre nagyobb nyilvánosságot kapnak, de ha a válási adatokat nézzük, még mindig nagyon szomorú statisztikákkal találkozunk.

³⁸ KIPKE 2000.

³⁹ A szegedi Hittudományi Főiskola rektorhelyettese, a mozgalomban aktívan működő pap. A vele készült interjút lásd <http://www.keesz.hu/node/1498>

⁴⁰ A teampárok nagyon szeretik a hasonlatokat, metaforákat. Már a felkészítés során „mentoraik” is erre biztatják őket a bevezetők megírása során, hogy minél több hasonlat, kép beemelésével beszéljenek érzéseikről, hiszen ez mások számára megkönnyíti a megértést, az azonosulást, az elfogadást, a magára ismerést.

nak, rádöbbenik a házaspárokat arra, hogy a köztük lévő kommunikáció miért működött rosszul. A szakralitás, a házasság szentségként való megélése itt válik igazán fontossá, amikor is a párok azzal szembesülnek, hogy a köztük lévő kommunikációt hogyan tudják Isten segítségével jobbra tenni. „A házastársi szeretet és élet bensőséges közössége, melyet a Teremtő alapított és törvényeivel körülvevett, a házassági szövetség, azaz a visszavonhatatlan személyes beleegyezés által jön létre. Így az emberi tettekből, amellyel a házastársak kölcsönösen átadják és elfogadják egymást, Isten rendelkezéséből szilárd intézmény keletkezik a társadalom színe előtt is; (*Gaudium et spes* 48/1.) A II. Vatikáni Zsinat a házassággal kapcsolatban az életközösség kölcsönösségére helyezi a hangsúlyt, a házasság minden aktusával kapcsolatban.⁴¹

Az egyén által a kommunikációban aktivizálható tudásnak a közösségi meghatározottsága a döntő. A világról egy közösség bizonyos típusú tudásokat állít elő, egy az adott kultúrára vonatkozó ismeret és tudásrendszert. Azáltal, hogy az egyén ezeket a tudásokat megszerzi, közösségekbe kerül azokkal, akik ugyanon merítik a problémák megoldásához szükséges tudásaikat. Ebből a kulturális tudásból nem mindenki részesülhet egyformán, a hozzáférések a társadalmi státuszok, és a résztvevő egyén hajlandóságának a függvényei is. Minden kultúra kialakítja a saját konnektív struktúráját – írja Assman, vagyis az egyének azáltal kapcsolódnak a közösséghez, hogy szimbolikus értelemvilág gyanánt közös tapasztalati, várakozási és cselekvési teret alakítanak ki.⁴² Ez a kapcsolódás segíti az egyént abban, hogy amikor elköteleződik valami mellett, akkor bizalmat és eligazítást adjon és kapjon. A kultúra konnektív struktúrája folyamatosságot biztosít a múlt és a jelen között, azáltal ahogyan a közösség élményeit és emlékeit megformálja és megőrzi. A közösséggé formálódást a közös tudás konnektív struktúrája adja, amelyet emlékek, értékek és szabályok alkotnak. Az értelmezések számára a keretet pedig nagymértékben a hagyományok biztosítják

Peter Berger szerint a vallások létrejöttét mindig az egyéni élmények határozzák meg, ám ezek az idő múlásával elhalványulnak. Még az első élményt átélők számára is nehéz ennek az élménynek a szubjektív valóságát fenntartani, így aztán a vallási élménye a hagyományban rögzül. A hagyomány az, ami képes a vallási élményt közvetíteni mindazok számára, akik nem részesültek ilyenben, és intézményesíti ezt a társadalom minden tagja számára. Ettől kezdve a vallási hagyomány a mindennapi valóság egy tényévé válik. A vallási hagyomány azon túl, hogy azoknak a pillanatoknak a kollektív emlékezete, amelyekben egy másik, természetfeletti világ megnyilvánult az élmény átélőjének, egyben a társadalmi rend megőrzője is abban az értelemben, hogy megszelídíti az eredeti élményt. „Amikor az angyalok szólnak” – írja találóan Berger – az élet dolgai elhalványulnak, jelentőségüket veszítik, sőt irreálisnak tűnnek.⁴³ A hagyománynak éppen emiatt van kettős szerepe van a társadalmi életben. Egyrészt intézményesít, közvetít, másrészt védelmezi a mindennapi élet elsődleges valóságát azáltal, hogy a tapasztalatok „megszelídítésével” helyreállítja ennek mindenkorai elsőbbségét.

⁴¹ GÁNÓCZY 2006. 222.

⁴² ASSMAN 1999. 16.

⁴³ BERGER 2007. 213.

A Házás Hétvége alapozó hétvégeje nagyon komolyan végiggondolt forgatókönyvvel rendelkezik. A résztvevő team-párok a közösség által jóváhagyott és kidolgozott tematika alapján írják meg bevezetőiket (mindenki a saját életpéldájával és megélt problémáival tölti fel a kötelező tematikákat), és egy vezető pár ellenőrzi minden egyes mondatukat, és javítja is azokat. A közösség tehát nemcsak a felkészítésben, hanem a tartalmak ellenőrzésében is fontos szerepet tölt be. A bevezetők egy – a 25 év tapasztalatai és korábban kapott anyagok alapján – többszörösen is végiggondolt, és megtervezett ívet alkotnak, melynek az a célja, hogy a párok az egyes témák közös feldolgozásával szembesüljenek saját magukkal, életútjukkal, házasságukkal, és küldetésükkel. A hétvége minden egyes eleme ennek az ívnek van alárendelve. A szertartások, imák, étkezések, és a hétvége csúcspontjaként felfogható záró mise, ahol a párok megújítják házassági fogadalmukat, az adott régióhoz tartozó párokkal együtt, vagyis valójában a közösség színe előtt. A közösség ebben az esetben tehát tanúként van jelen, legitimálja az elhangzottakat.

Ha egy egyház sikeresen akar működni a társadalmi kommunikáció különböző színterein, akkor elengedhetetlen számára a hatékony kommunikáció. Ennek eszköze azonban nem kizárólag a média, hanem elsősorban az, ahogy az egyház mint szervezet működik, ahogy a társadalmi nyilvánosságban megjelenik.⁴⁴ Az egyház társadalmi jelenlétét bizonyos, az egyház képviselőjében eljáró személyek nyilatkozatain keresztül, és különböző társadalmi intézmények fenntartása és jó működtetése révén tudja megvalósítani. A médiajelenlét, a pápai és püspöki nyilatkozatok, a folyóiratok, az iskolák, a könyvkiadás, a szerzetesrendek, a kisközösségek, és a hiteles egyéni hívői életutak mind mind a társadalommal való kapcsolat fenntartását szolgálják. Hogy lehet sikeresen kommunikálni? A részt vevő kommunikáció lényegét a különböző társadalmi színtereken, partokban, mozgalmakban, intézményekben való jelenlét biztosítja. Ez csak akkor működik, ha ezeket az embereket az egyház közössége, és intézménye saját hírnökeinek tekinti. A közösség nagy hangsúlyt fektet az mozgalom missziós küldetésére: már az első hétvégén is elhangzik a felhívás, és a kérdés: „Jelek vagyunk a világban” – fogalmazzák meg, és ezzel kapcsolatban azt gondolják végig, hogy miképpen tudják ezt a mindennapokban megélni, és továbbadni. És erre folyamatosan van vállalkozó is. A küldetésstudat azonban nem elég, a jelenlétet a modern kommunikáció eszközeivel fel is kell tudni mutatni, érzékeltetni kell először az egyház saját színterén belül, de egyre inkább, és sokkal többet, mint eddig, a társadalom nyilvános színterein is. Nemcsak a Mária Rádióban kell házás hétvéges párokkal készített interjúkat leadni, hanem ennél sokkal szélesebb tömegeket elérő médiumokban is. A hiteles keresztény ember nyilvánosságban történő megjelenését az egyház és a társadalom közötti kommunikáció szerves részévé kell tenni, és ennek nagyon jó eszközei lehetnek ezek a lelkiségi mozgalmak.

⁴⁴ Ezzel kapcsolatban a teológusok részéről is kritika fogalmazódik meg, amelynek középpontjában a krisztusi modell követésének szükségessége áll. Vagyis, hogy az egyház társadalmi jelenlétében is az alapvető az a hiteleség lenne, ahogy Jézus működött és megnyilvánult a saját társadalmi környezetében (vö. Kiss 2001.).

Irodalom

ACZÉL Petra

2008 Gondolatok médiáról, az egyház kampányairól, a megtalált közösségről. *Vigilia*, 2008/9.

ASSMAN, Jan

1999 *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban*. Budapest, Atlantisz.

BÁTORI Zsolt – HAMP Gábor – HORÁNYI Özséb

2007 *A társadalmi kommunikáció szerkezete és működése a második modernitás időszakában*. www.akti.hu/tanulmany/dok/horanyi.doc (Hálózati közlemény 2007. 06.21.)

BEINERT, Wolfgang

2004 *A katolikus dogmatika lexikona*. *Vigilia*, Budapest.

BERGER, Peter

2004 Vallás és európai integráció. 2000, 2004/12.

2007 Vallás: tapasztalat, hagyomány és reflexió. In: Korpics Márta-P.Szilczl Dóra (szerk.) *Szagrális kommunikáció*. Budapest, Typotex, 203–218.

BODNÁR Zita

2007 *Újjászületés*. Dr. Lábady Tamás jogtanárral, volt alkotmánybíróval beszélget Bodnár Zita. Budapest, Kairosz.

BOKOR Tamás

2010 Villanások az egyház önértelmezéséről és a hit válságáról In: Korpics-Wildmann *Vallások és egyházak az egyesült Európában Magyarország*. Typotex, Budapest, 173–179.

BOROSS Géza

1995 A kommunikáció teológiája. *Lelkipásztor* 1995/12.

CHAPMAN, Gary

2009 *A házasság négy évszaka*. Harmat, Budapest.

GÁNÓCZY Sándor

2001 Szentség és szentségi gyakorlat a zsinat távlatában. *Mérleg* 2001/37

2006 *Bevezetés a katolikus szentségtanba*. Bencés Kiadó, 2006

HABERMAS, Jürgen

2001 Hit, tudás – megnyitás. *Nagyvilág*, 2001/12.

2002 Transzendenz von innen, Transzendenz ins Diesseits. In: Habermas, Jürgen *Glauben und Wissen*. Frankfurt am Main, Suhrkamp.

HORÁNYI Özséb-P. SZILCZL Dóra

2001 Az egyház(ak)ról. In: Buda Béla-Sárközy Erika (szerk.) *Közéleti kommunikáció*. Budapest, Akadémiai, 79–92.

GONDA László

2008 Meghívás a hit asztalához. Gondolatok a missziói kommunikáció kérdéséhez. *Mediárium*, 2008 tél-tavasz.

GRATCH, Alon

2007 *Ha a férfi beszélni tudna*. Park, 2007

- HUBER, Wolfgang
2002 *Az egyház a korszakváltás idején. Társadalmi átalakulás és az egyház megújulása.* Budapest, Kálvin.
- ILLYÉS Szabolcs
2008 *Új katolikus mozgalmak Magyarországon. Egy mozgalomelmélet gyakorlata.* (kézirat) Interjú Thorday Attilával <http://www.keesz.hu/node/1498>
- KÁDÁR Zsolt
1993 A keresztény kommunikáció sajátossága. *Theológiai Szemle* 5, 259–267.
- KOZMA Zsolt
1994 A kommunikáció mint gyakorlati teológiai kérdés. *Theológiai Szemle* 2, 66–77.
- KIPKE Tamás
2000 Lehet segíteni a családokon. Beszélgetés Lábady Tamással. *Új Ember*, 2000, december. LVI. évf. 52–53, 24–31.
- KISS Ulrich
2001 A kommunikáció teológiája. In: Nyíri Kristóf (szerk.) *A 21. századi kommunikáció új útjai.* MTA Filozófiai Kutatóintézet, 195–218.
- KORPICS Márta
2009 *A zarándoklat mint a szakrális kommunikáció színtere.* (kézirat)
- KORPICS Márta–WILDMANN János
2010 *Vallások és egyházak az egyesült Európában.* Magyarország. Typotex, Budapest.
- LAFONT, Ghislain
2007 *Milyennek képzeljük a katolikus egyházat?* Bencés Kiadó, Pannonhalma.
- LUHMANN, Niklas
1999 Isten megkülönböztetése. In: Luhmann, Niklas *Látom azt, amit te nem látsz.* Budapest, Osiris, 79–209.
- MÁTÉ-TÓTH András
2000 Egy-ház, sok közösség In: Szabó-Tomka-Horváth (szerk.) „...és akik mást hisznek?” *Hívek egyházak egymásról.* Budapest, Balassi, 159–166.
- ROGERS, Carl R.
2003 *Valakivé válni: A személyiség születés.* EDGE 2000 Kiadó, Budapest.
- SCHULTZE, Quentin J.
2005 The God-Problem” in Communication Studies. *Journal of Communication and Religion*, Vol. 28, (March 2005): 1–22.
- SCHULZE, Gerhard
1992 *Die Erlebnisgesellschaft. Kultursoziologie der Gegenwart.* Frankfurt/New York: Campus Verlag.
- TOMKA Miklós
1989 A szekularizációs hipotézis. *Szociológia*, 2. szám, 109–125.
1996 Egyház és kommunikáció. *Európai Szemmel* 1996/4.
- VARNIER, Jean
1995 *A közösség. A megbocsátás és az ünnep helye.* Vigilia, Budapest.

VORGLIMMLER, Herbert

2006 *Új teológiai szótár*. Göncöl, Budapest.

WATZLAWICK, Paul – WEAKLAND, John H. – FISCH, Richard

2008 *Változás*. Animula, Budapest.

KORPICS, MÁRTA

SPIRITUAL COMMUNITIES AS PLACES FOR THE REALISATION OF SACRAL COMMUNICATION

The article discusses a movement belonging to the Catholic Church. Small communities and movements are present in the life of the church(es) like underground streams. Media presence, papal and episcopal declarations, journals, schools, book publishing, monastic orders, small communities and the life careers of authentic individual believers all serve to maintain connections with society. How can they communicate successfully? The essence of participating communication lies in presence in the different social spaces, parties, movements and institutions. This only works if the church community and its institution regard these people as its own messengers. The community presented in the article places great emphasis on the movement's missionary mission: already in the first weekend the appeal and question are heard: "We are present in the world", and much thought is given to how they can experience and pass this on in their everyday life. The appearance in public of authentic Christian individuals must be made an integral part of the communication between the church and society, and these spirituality movements can be good instruments for this.